

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 5 (7)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

5

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Minojiddinov A.A. Meva-sabzavot tarmog‘i korxonalarini boshqarishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo‘llari	8
Mirzayev A.T., Dilnozaxon M. O‘zbekistonda turizm marketingi samaradorligini baholash va uni takomillashtirishning integratsiyalashgan mexanizmi.....	12
Shavkatov A.Sh. O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining institutsional va makroiqtisodiy asoslari.....	16
Махаммаджанов М.М. Инновационная трансформация банковского сектора Узбекистана: общесистемные тенденции и финансовые результаты.....	20
Sativaldiyeva G.X. IFRS 16 “Ijara” xalqaro standartiga muvofiq ijara hisobidagi o‘zgarishlar.....	24
Ismailov X.M. Aloqa korxonalari moliyaviy barqarorligini ta‘minlash metodologiyasini takomillashtirish masalalari.....	28
Yusubov I.I. Mintaqada iqtisodiyotni barqarorlashtirishda raqamli xizmatlarning rivojlanishi.....	32
Saidaxmedov N.X. Paxta-to‘qimachilik klasterlari faoiyatini shakllanishi va rivojlanishining zamonaviy nazariyalari.....	35
Istamqulov D.Q., Danyarova F.B. Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish yo‘llari.....	40
Aipova I.I. Resurs samaradorligini baholashning nazariy usullari va ko‘rsatkichlari.....	43
Mirzaraximova A.A. Tijorat banklari tomonidan aloqa sohasini moliyalashtirish samaradorligini oshirish yo‘llari.....	49
Xalmirzaev A.A. Yer va suv resurslaridan samarali foydalanishda hududiy ixtisoslashuvning ahamiyati va iqtisodiy samaradorligi.....	53
Sidikov Z.A. Sirdaryo viloyatida sanoatlashtirish jarayonining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri.....	59
Usmanova N.Y. Raqamli iqtisodiyotda menejment qarorlarini qabul qilishda innovatsion texnologiyalarning roli.....	63
Ergashev R.X., Rajabaliyeva I.A. Transport-logistika infratuzilmasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish.....	67
Raximova D.S. Barqaror restoran amaliyotlari: oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va qayta ishlashning innovatsion yondashuvlari.....	70
Narzullayeva X.A. Investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishning xalqaro tajribalari.....	76
Muxitdinov Sh.Z. Kichik agrobiznes subyektlarida mahsulotlar eksportini rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar.....	84
No‘monov O.O‘. Agrotadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatiga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy omillarni kompleks baholash.....	88
Yeshimbetov U.X. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	92
Raximova K.N. Tadbirkorlik sharoitida yashil biznesni tashkil etish va rivojlantirishining o‘ziga xos xususiyatlari	97
Хошимов П.З., Тўрахожайев Х.Х. Ислоний банкларнинг ишлаш тамойиллари ва ислон молия тизимининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъбиқи.....	100
Sattarov R.A. An integrated methodological framework for evaluating and forecasting interregional economic cooperation: an input-output approach (evidence from Uzbekistan).....	107
Farmanov J.Z. Mintaqada asalarichilik ekotizimining tamoyillari va ekologik-geografik xususiyatlarini takomillashtirish	111
Qurbonov A.B. Janubiy iqtisodiy rayonda qishloq xo‘jaligi orxonlarining tarkibiy o‘zgarishi va agrar kooperatsiyani rivojlantirish yo‘nalishlari.....	114
Тоштемиров Т.Т. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини кенгайтиришда солиқ механизмларидан фойдаланиш масалалари.....	119
Arziyev M.A. O‘zbekiston iqtisodiyotini transformatsiyalash sharoitida oilaviy tadbirkorlikni rivjlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....	122
Maxkamova S.Sh. Ekologik innovatsiyalar orqali yerni oqilona boshqarishning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	127
Olimova N.X. Yashil moliyalashtirishning rivojlanish tendensiyalari hamda hozirgi amaliyoti: milliy kontekst	137
Zaylobitdinova H.X. Davlat oliy ta‘lim muassasalarining tijorat faoliyatini samarali boshqarish strategiyalari.....	141
Komilov A.I. Evolution of the catering industry in the context of digital technologies.....	145

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Sotvoldiyev N.N. Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda mehnat bozoriga ta'sir etuvchi omillar.....	149
O'rinov A.A. Sanoat tarmoqlarining investitsion imkoniyatlarini barqarorlik indikatorlari asosida boshqarish mexanizmlari.....	154
Ahmadaliyeva R.A. O'zbekistonda xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligi.....	158
Uzganbayeva D.T., Alimova Sh.F. The role of investment strategies in transforming small business entities into large corporate structures.....	162
Goziyev M.Sh., Abdufattoyeva M. Sun'iy intellekt asosida iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish.....	167
Qobilov H., Uzganbayeva D.T. O'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning ro'li: so'nggi yillardagi islohotlar sharoitida iqtisodiy o'sish va bandlikka qo'shayotgan hissi.....	170
Sotiboldiyeva R., Uzganbayeva D.T. O'zbekistonda xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyati.....	174
Маматкулов З.Ш. Хизмат кўрсатиш фаолиятининг шакллантириш ва бошқаришда хориж тажрибаларидан самарали фойдаланишнинг инновацион йўналишлари.....	179
Shamsiddinov P., Uzganbayeva D.T. Iqtisodiyotning raqamlashtirishning afzaliklari va uning oqibatlari.....	185
Qosimov A.S. Jizzax viloyati mahallalarining qayta nomlanishi va demografik jarayonlar va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari.....	189
Qodirov A., Tulaganov E.J., Berdimurodov U.S. Inson kapitalini kapitalizatsiya qilish va samaradorligini oshirish.....	192
Saidkarimova M.I., Sobirov O.A. Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari.....	199
Saidova M.J. Sanoat transformatsiyasi sharoitida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni (Andijon viloyati misolida)	203
Юсупов А.С., Пардаев Х.Ф. Динамическое управление международным портфелем акций: механизмы ребалансировки и преимущества глобальной диверсификации в условиях волатильности валютных рынков.....	206
Burxonov J.X., Soliyev I.I. Mehnat bozorini tartibga solishda innovatsion yondashuvlarning xorij tajribasi tahlili.....	213
Xaitbaev J.O. Mintaqa iqtisodiyotini barqarorligini ta'minlashda suv resurslaridan foydalanishning ko'p omilli ekonometrik modellari.....	217
Saidov U.S. Kichik tadbirkorlik subyektlarida ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirishning moliyaviy yo'nalishlari.....	221
Nurmaxanmadov N.B. Iqtisodiyotning ekologiyaga ta'sir moyilligining oshib borishi muammosi.....	224
Xudayberdiyev K. Davlat xaridlarida elektron platformalar faoliyatini optimallashtirishda sun'iy intellektga asoslangan moderatsiya mexanizmlarining roli.....	230
Xolxo'jayev E.G'. Davlat xaridini tashkil etishda elektron savdolardan foydalanish samaradorligi hamda imkoniyatlari tahlili.	234
Rustamova F.A. Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash va uni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	238
Ikromov A. Iqtisodiy jarayonlarni ekonometrik modellashtirishda integro-differensial tenglamalarning o'rni va ularni tadqiq etish.....	241
Sarimsakov B.R., Usmonov J.Q. Xorijiy mamlakatlarda inson kapitalidan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida samarali foydalanish tajribalari.....	245
Maraimov I.R. O'zbekistonda kambag'allikni kamaytirish va aholi turmush farovonligini oshirish.....	251
Yusupov Sh.B. Xorazm viloyatida sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirish yo'llari: 2020–2025 yillar tahlili va 2030 yilga prognoz.....	256
Chintemirova D.Sh. Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari.....	260
Xusanova Z.R. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.....	265
Tajiboyev S.O., Gulimboyev S.I. Moliyaviy siyosatning investitsiya muhitiga ta'siri.....	270
Tajiboyev S.O. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish.....	275
Xaydarov M., Baxtiyorov I. Innovatsion iqtisodiyot g'oyalari va ularni oliy ta'lim tizimi orqali qo'llashning nazariy asoslari.....	279
Ким Т.В., «Зарубежный опыт развития циркулярной экономики и её роль в формировании ресурсосберегающей модели экономического развития».....	286

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Saydullayeva R.U. Analysis of financial efficiency and profitability in the green economy: the role of IAS and IFRS standards.....	292
Galatov A.A., Karimova G.A. O‘zbekistonda Islomiy moliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi nobank tashkilotlar faoliyati va strategik boshqaruv tizimining tahlili.....	296
Tursunov F.U. Oliy ta‘lim sifati monitoringini takomillashtirish mexanizmlarini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari... ..	300
Yakhshiboev R.E. Retrieval-augmented generative AI for smart learning content.....	303
Ergashev S.A. Sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: ilmiy-nazariy va amaliy asoslar.....	307
Абдуллаева Р.Ғ., Тажибаева Н.Ф. Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицияларнинг устувор йўналишлари ва ривожланиш истиқболлари.....	311
Sayfullayev J. Why organizations struggle to implement green management practices: key barriers and practical solutions.....	316
Sirojiddinov K.I. Korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullari.....	319
Ibraximov X.S. Mintaqalarda tadbirkorlik muhitini shakllantirishda kichik biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘rni va mexanizmlari.....	324
Tajibayev K.Q. Farg‘ona vodiysida kichik biznes sub‘ektlari raqobatbardoshligini oshirishning metodologik asoslari.....	328
Abdulxakimov Z.T. Barqaror rivojlanish evolyusiyasi va tarkibiy qismlari masalalari.....	332
Pazilidinov M.M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlarning raqamlashtirish tajribasi.....	337
Жураева М.З., Ахмедов Р.М. Экосистема применения системного подхода в менеджменте транспортной инфраструктуры.....	341
Ахмедов Р.М. Основные требования к разработке системного подхода в менеджменте дорожного хозяйства Республики Узбекистан.....	348
Mamasiddiqova F.X. Qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligi: nazariy asoslar, regional tahlil va rivojlantirish istiqbollari.....	353
To‘rayev A.A. Mehnat bozorini texnologik transformatsiyalash sharoitida ishchi kuchi raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari.	358
Солиев И.И. Концептуальные основы институциональной автономии вузов в условиях модернизации системы образования Узбекистана.....	362
Xasanov S.Q. Sanoat korxonalarini rivojlantirishda modernizatsiya va klaster yondashuvining o‘rni.....	365
Murodov A. Aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirishning nazariy asoslari.....	369
Карабаев Р.З. Искусственный интеллект в цифровой экономике Узбекистана.....	374
Rasulova Sh.A. Bozor iqtisodiyotida monopoliyaning mohiyati, shakllari va uning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘siri.....	378
Salimov A.F., Rasulova Sh.A. Bozor muvozanati va unga ta‘sir ko‘rsatuvchi omillar.....	381
Sattarova G.X. O‘zbekiston logistika bozorida yuk tashish xavflarini sug‘urta orqali kamaytirishning iqtisodiy samaradorligi.....	385
Муродхўжаева Ф.М. Махаллий саноатни шакллантиришда кластер ёндашуви ва 2030 йилгача трансформациянинг прогноз параметрлари (Наманган вилояти мисолида).....	389
Yoqubjonov R.R. Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	396
Nasritdinov B.X. Risklarni integral baholash kichik biznesda moslashuvchan boshqaruv tizimi asbobi sifatida	400
Abdurazzoqov H.A. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonining hozirgi holati va tendentsiyalari.....	406
Turgunov M.M., Soliyev I.I. Milliy innovatsion tizim samaradorligini oshirishning strategik yo‘nalishlari.....	411
Kuzimuratova D.M. O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish.....	414
Soyibjonov I.S. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantirish.....	419
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	423
Odinayev G‘.J. Nogironligi bo‘lgan aholi qatlamini strategik sohalarda band qilish loyihalari.....	427
Abduvahobov V.B. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishning global standartlari va O‘zbekiston tajribasi: kompleks tahlil.....	430
Қўзиёва Н.Н. Билвосита солиқларнинг шаклланиши ва ривожланиб бориши.....	435

11. Murodkhujaeva F.M. The Main Directions of Industrial Transformation in the Regions // Eurasian Journal of History, Geography Economics. — 2022. — Vol. 12. — P. 6–9.
12. Murodkhujaeva F.M. The process of transformation in industry regional characteristics // Central Asian Journal of theoretical & applied sciences. — 2022. — Vol. 03, Issue 06. — P. 119–125.
13. Муродхўжаева Ф.М. Саноатда трансформациялаш жараёнининг минтакавий хусусиятлари (Наманган вилояти мисолида): автореф. дисс. ... PhD. — Тошкент: ЎзМУ, 2023. — 56 б.

UDK:334.722.24

**KICHIK BIZNES MAHSULOTLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA
INNOVATION YONDASHUVLAR**

**ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОВЫШЕНИЮ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОДУКЦИИ ДЛЯ МАЛОГО БИЗНЕСА**

**INNOVATIVE APPROACHES TO INCREASING THE COMPETITIVENESS OF SMALL
BUSINESS PRODUCTS**

Yoqubjonov Rahmonjon Rahimjon o‘g‘li

Namangan Davlat Universiteti

Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada kichik biznes subyektlari tomonidan ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning raqobatbardoshligini baholash va uni oshirishning innovatsion mexanizmlari tadqiq etilgan. Mavjud an‘anaviy metodlarning afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilinib, kichik biznesning o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda raqobatbardoshlikning integral ko‘rsatkichini aniqlash usullari takomillashtirilgan. Maqolada mahsulot sifatini yaxshilash va tannarxni optimallashtirishda innovatsion yondashuvlarning o‘rni asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: mahsulot raqobatbardoshligi, innovatsion yondashuv, integral ko‘rsatkich, raqobat strategiyasi, miqdoriy tahlil.

В данной статье рассматриваются вопросы повышения конкурентоспособности продукции, производимой малыми предприятиями, в условиях глобализации. В исследовании анализируется важность внедрения инновационных технологий, использования современных методов управления и инструментов цифрового маркетинга.

Ключевые слова: малый бизнес, конкурентоспособность, инновационный подход, цифровая экономика, качество продукции, операционная эффективность, стратегическое управление

This article examines the issues of increasing the competitiveness of products manufactured by small businesses in the context of globalization. The study analyzes the importance of introducing innovative technologies, using modern management methods, and digital marketing tools.

Keywords: Small business, competitiveness, innovative approach, digital economy, product quality, operational efficiency, strategic management

Raqobatbardoshlikni baholash muammosi bugungi kunda universal va global xususiyatga ega. Ayniqsa, O‘zbekiston iqtisodiyoti globallasuvi va xalqaro bozorlarga integratsiyalashuvi sharoitida kichik biznes subyektlari o‘rtasida raqobat muhiti keskinlashmoqda. Shu sababli, ham nazariyada,

ham amaliyotda kichik biznes korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion yondashuvlarni qo‘llash va ularni kompleks hal qilish zaruriyati tobora ortib bormoqda.

Kichik biznesda mahsulot raqobatbardoshligi — bu nafaqat bozor ulushini saqlab qolish, balki innovatsiyalar orqali iste‘molchi uchun yangi qiymat (value) yaratish qobiliyatidir. Kichik korxonaning bozordagi barqarorligi uning mahsulotlari qanchalik texnologik yangilanganligi va bozor talablariga moslashuvchanligiga bog‘liq.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda kichik biznes korxonalari uchun innovatsion faollik — bu ixtiyoriy tanlov emas, balki yashab qolishning eng muhim shartidir. Ijobiy natijalarga erishish uchun rahbariyat nafaqat mavjud resurslarni, balki yangi texnologiyalar va boshqaruv innovatsiyalarini joriy etish orqali korxonaning raqobat salohiyatini doimiy ravishda monitoring qilib borishi zarur.

Iqtisodiyot rivojlanishining hozirgi bosqichida raqobatbardoshlikning yuqori darajasiga erishish kichik biznes subyektlarining strategik maqsadi hisoblanadi. Bozor sharoitida kichik korxonalar uchun raqobatbardoshlikni oshirish muammosi o‘ziga xos ahamiyat kasb etadi, chunki bu jarayonga nafaqat boshqaruv sifati, balki mahsulotning innovatsionlik darajasi — ya‘ni uning raqobatchilardan texnologik va funksional jihatdan ustunligi bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini baholash usullarini quyidagi mezonlar bo‘yicha tasniflash maqsadga muvofiq:

- kichik korxonaning bozordagi innovatsion mavqeyi;
- mahsulotning hayotiylik sikli va yangilanish darajasi;
- raqobatbardoshlik ko‘rsatkichlarini hisoblashning soddalashtirilgan mexanizmlari;
- innovatsiyalarni joriy etish natijasida kutilayotgan prognozlar;
- vaznli koeffitsiyentlar (mahsulot sifati, narxi va innovatsion jozibadorligi).

Kichik biznesda eng real va samarali metod — bu integral raqobatbardoshlik ko‘rsatkichidir. Bu ko‘rsatkich mahsulotning birlik alohida xususiyatlari va guruhii mezonlarini umumlashtirgan holda, korxonaning bozordagi aniq va obyektiv pozitsiyasini ko‘rsatib beradi.

Kichik biznes subyektlari uchun ushbu resurs yondashuvi bo‘yicha baholash 3 bosqichda amalga oshiriladi:

I bosqich: Birlik ko‘rsatkichlarni (masalan, mahsulotning texnik parametrlari, innovatsiya xarajatlari) hisoblash.

II bosqich: Guruhii ko‘rsatkichlarni (iqtisodiy, texnik, marketing guruhlari) shakllantirish.

III bosqich: Kichik biznes korxonasi mahsulotining integral raqobatbardoshlik ko‘rsatkichini aniqlash.

Resurs metodi kichik biznes korxonalarida bir necha yillik ma‘lumotlar mavjud bo‘lgan taqdirda, mahsulot raqobatbardoshligi dinamikasini kuzatish imkonini beradi. Shuningdek, tarmoqdagi boshqa subyektlar to‘g‘risida yetarli axborot to‘plangan holda, reyting baholash orqali korxonaning raqobatchilarga nisbatan bozordagi o‘rnini aniqlash mumkin.

Biroq, kichik biznes sharoitida ushbu metod ma‘lum cheklavlarga ega. Birinchidan, kichik korxonalarda ko‘pincha tizimli statistik ma‘lumotlar bazasi shakllanmagan bo‘ladi. Ikkinchidan, o‘zgaruvchan bozor konyunkturasi va iste‘molchilarning innovatsion mahsulotlarga bo‘lgan talabi tez o‘zgarishi sharoitida birlik ko‘rsatkichlarni o‘zaro taqqoslash metodologik murakkablik tug‘diradi. Ushbu ko‘rsatkichlarni nisbiy miqdorlarga o‘tkazish yakuniy baholashdagi subyektivlikni kamaytirishga xizmat qiladi.

Omillarni baholash metodi bo‘yicha kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini hisoblashda marketing kompleksining (4P – Product, Price, Place, Promotion) innovatsion elementlariga alohida e‘tibor qaratiladi:

Mahsulot (Product): Innovatsion xususiyatlar, o‘ram dizayni va ekologik xavfsizlik.

Narx (Price): Innovatsion tannarxni optimallashtirish va moslashuvchan narx strategiyalari.

Yetkazib berish (Place): Elektron tijorat kanallari va logistika innovatsiyalari.

Ilgari surish (Promotion): Raqamli marketing kommunikatsiyalari va targetlagan reklama.

Kichik biznes subyektlarini raqobat kurashidagi o‘rniga ko‘ra guruhlashda Belousov matritsasiidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bu metod kichik korxonalarni ularning innovatsion salohiyati va bozordagi ulushiga qarab kategoriyalarga ajratish imkonini beradi.

Bugungi kunda kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini baholashga doir mavjud metodlarni tahlil qilib, "ideal" va universal metodologiya mavjud emas, degan xulosaga kelish mumkin. Kichik korxonalar uchun an'anaviy metodlarning aksariyati ma'lumotlar yetishmasligi yoki hisob-kitoblarning murakkabligi sababli amaliy qo'llashda qiyinchilik tug'diradi. Biroq, mavjud metodlarning xilma-xilligi har bir kichik korxona uchun uning innovatsion strategiyasiga mos keladigan eng samarali va sodda usulni tanlash imkonini beradi.

Matritsa usuli. Ushbu usul kichik korxonaning innovatsion mahsuloti hayotiy siklini hisobga olgan holda tahlil qilishga asoslanadi. Matritsaning gorizontal o'qi bo'yicha mahsulot sotish hajmining o'sishi, vertikal o'qi bo'yicha esa bozor ulushi joylashtiriladi. Innovatsion mahsulotning bozordagi o'rnini aniq vizuallashtirish imkonini beradi. Kichik biznes uchun kamchiligi, bozor ulushini egallash sabablarini (masalan, innovatsiya faktori yoki narx dempingi) chuqur tahlil qila olmaydi va ishonchli statistik ma'lumotlar uchun qo'shimcha xarajatlarni talab qiladi.

Mahsulot raqobatbardoshligiga yo'naltirilgan yondashuv. Kichik biznesda korxonaning muvaffaqiyati bevosita mahsulotning iste'molchi tomonidan talab qilinishiga bog'liq. Bu yondashuv innovatsion mahsulotning "sifat/narx" nisbatini optimallashtirishni nazarda tutadi. Har bir mahsulot turi bo'yicha sotish hajmi va innovatsion jozibadorlik koeffitsiyenti aniqlanadi. Tadqiqot markazida aynan mahsulot (tovar) turishi, bu kichik biznesning asosiy drayveridir.

Samarali raqobat nazariyasi. Yondashuviga ko'ra, raqobatbardosh kichik korxona — bu uning barcha bo'linmalari (ishlab chiqarish, marketing, moliya) innovatsion mexanizm kabi muvofiqlashgan holda ishlaydigan tizimdir. Korxonaning mavjud innovatsion resurslari (patentlar, malakali kadrlar, yangi texnologiyalar) ball tizimida baholanadi. Korxona faoliyatini ichki resurslar nuqtai nazaridan har tomonlama qamrab oladi.

Kompleks va potensial raqobatbardoshlik metodi. Kichik biznes uchun eng istiqbolli yondashuv — bu nafaqat hozirgi holatni, balki innovatsion potensialni (kelajakdagi imkoniyatlarni) baholashdir. Joriy raqobatbardoshlik mahsulot ko'rsatkichlari orqali, potensial raqobatbardoshlik esa korxonaning yangi innovatsiyalarni o'zlashtirish qobiliyati orqali aniqlanadi. Ushbu kompleks yondashuv kichik korxonaga uzoq muddatli strategik rejalashtirish va bozorning kelajakdagi o'zgarishlariga tayyor turish imkonini beradi.

SWOT-tahlili: Kichik biznesda innovatsion strategiya asosi. SWOT-tahlili iqtisodiy amaliyotda kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini baholash va innovatsion rivojlanish strategiyasini belgilashda eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Ushbu metod nafaqat korxonaning joriy holatini aks ettiradi, balki mahsulot raqobatbardoshligini oshirish uchun zarur bo'lgan aniq innovatsion harakatlar rejasini shakllantirishga yordam beradi.

Kichik biznesda ichki (Kuchli va Zaif) hamda tashqi (Imkoniyatlar va Tahdidlar) omillar tahlili korxonaning innovatsion moslashuvchanligini ko'rsatadi. Muhim jihati shundaki, kichik biznesning moslashuvchanligi tufayli, innovatsiyalarni o'z vaqtida joriy etish orqali zaif tomonlarni qisqa muddatda kuchli tomonlarga aylantirish imkoniyati yuqori bo'ladi.

1-jadval. Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda SWOT-tahlili

Kuchli tomonlar (Strengths)	Zaif tomonlar (Weaknesses)
1. Innovatsion dizayn va funktsionallik.	1. Katta hajmdagi ilmiy-tadqiqot xarajatlarini qoplay olmaslik.
2. Qarorlarni tez qabul qilish va yangiliklarni joriy etish.	2. Zamonaviy dasturiy ta'minot va avtomatlashtirishning past darajasi.
3. Iste'molchi talabiga ko'ra mahsulotni tezkor innovatsiya qilish.	3. Bozorda yangi innovatsion mahsulotga ishonchning shakllanmaganligi.
4. Yangi texnologiyalarni o'zlashtirishga tayyor jamoa.	4. Innovatsion mahsulotning maqsadli auditoriyasini aniq bilmaslik.
Imkoniyatlar (Opportunities)	Tahdidlar (Threats)
1. Imtiyozli kreditlar va grantlar.	1. Agressiv narx siyosati va bozor ulushini tortib olish.

2. E-tijorat va ijtimoiy tarmoqlar orqali mahsulotni ilgari surish.	2. Innovatsiyaning hayotiy sikli qisqaligi.
3. Eksport imkoniyatlari va ekologik mahsulotlarga o‘tish sur‘ati.	3. Xomashyo narxlarining o‘zgarishi va xarid qobiliyatining pasayishi.
4. Boshqa korxonalar bilan innovatsion klasterlarda birlashish.	4. Xalqaro sertifikatlash (ISO va h.k.) talablari.

Kichik biznes uchun SWOT-tahlili shunchaki holatni qayd etish emas, balki innovatsion o‘zgarishlar drayverini aniqlash vositasidir. Masalan, zaif tomon sifatida ko‘rsatilgan moliyaviy cheklovlarni imkoniyat bo‘limidagi davlat subsidiyalari yoki venchur investitsiyalar hisobiga kuchli tomonga aylantirish strategik vazifa qilib belgilanishi lozim.

Tahlil qilingan metodlarning hech biri boshqalaridan mutlaq ustunlikka ega emas, chunki ularning har biri muayyan afzalliklar bilan bir qatorda, kichik biznesning resurs cheklovlari va bozor dinamikasi bilan bog‘liq qator kamchiliklarga ham egadir. Shuning uchun, raqobatbardoshlikni baholash metodini tanlashda kichik korxonaning innovatsion ehtiyojlari, mahsulotning texnologik murakkabligi va rahbariyatning strategik maqsadlarini inobatga olish lozim. Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini mutlaq aniqlikda belgilovchi yagona "universal" yondashuv mavjud emasligi tadqiqotda innovatsion-kompleks tahlilni talab etadi.

Kichik biznes subyekti yoki uning mahsuloti raqobatbardoshligi nisbiy ko‘rsatkich bo‘lib, uni faqat raqobatchi firmalarning analogik (o‘xshash) obyektlari bilan taqqoslagandagina aniq baholash mumkin. Yuqorida ko‘rib chiqilgan barcha yondashuvlar — xoh u resurs metodi, xoh innovatsion-matritsa usuli bo‘lsin — aynan mana shu qiyosiy tamoyil asosida ishlaydi. Tanlangan ko‘rsatkichlar tizimiga (narx, sifat, innovatsionlik darajasi) qarab, yakuniy baholash natijalari sezilarli darajada farq qilishi mumkin.

Barcha kichik korxonalarga birdek mos keladigan yagona metodikani yaratish imkonsizligini inobatga olgan holda, kichik biznesda raqobatbardoshlikni baholashning quyidagi umumiy tamoyillarini shakllantirish maqsadga muvofiq.

Baholash mezonlariga mahsulotning yangilanish darajasi va uning bozorga moslashuvchanligini kiritish, Bozor konyunkturasi o‘zgarganda baholash indikatorlarini tezkor yangilash imkoniyatini yaratish, ichki statistik hisobotlarni tashqi marketing tahlillari va raqamli monitoring (Big Data) natijalari bilan uyg‘unlashtirish, hisob-kitob mexanizmlari kichik biznes menejerlari uchun tushunarli bo‘lishi va tezkor strategik qarorlar qabul qilishga xizmat qilishi.

Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda nafaqat mavjud holatni qayd etish, balki potensial innovatsion imkoniyatlarni yuzaga chiqaruvchi moslashuvchan metodologik bazani yaratish korxonaning uzoq muddatli barqarorligini ta’minlashning bosh omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Maksimov I.A. Sanoat korxonasi raqobatbardoshligini baholash (O‘quv qo‘llanma). – M.: Yuniti-Dana, 2007. – 36-b. (Raqobatbardoshlikning bazaviy ko‘rsatkichlari uchun).
2. Belousov V.L. Firma raqobatbardoshligini tahlil qilish. – M.: Yuniti-Dana, 2001. – 25-b. (Marketing kompleksi va matritsa usullari uchun).
3. Schumpeter J.A. Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. – Harvard University Press, 1934. (Innovatsiyalar va raqobat nazariyasining asosi sifatida).
4. Sirojiddinov K.I. Tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligini baholashning uslubiy yondashuvlari // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. – 2025. – №10. – B. 960-965.
5. Tajibayev K.Q. Kichik biznes korxonalari raqobatbardoshligini tadqiq etishga konseptual yondashuvlar // Green Economy and Development. – 2024. – T. 2. – № 1. – B. 66-72.
6. O‘zbekiston Respublikasining "Innovatsion faoliyat to‘g‘risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020-yil 24-iyul. (Huquqiy asoslar uchun).
7. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari faoliyatining innovatsion samaradorligini baholash metodikasi. Statistik to‘plam. – Toshkent: Stat.uz, 2024.

8. Ablaev A.R., Ablaev R.R. Korxona raqobatbardoshligini baholash metodlarini tanlash. – M.: Direkt-Media, 2007. – 43-b.y
9. Сирожиддинов К. И., Тохирова Г. Т. РАЗВИВАЮЩАЯСЯ СФЕРА УСЛУГ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ТУРИЗМА //TIU Journal of Digital Economy and Business. – 2023. – Т. 2. – №. 2.
10. Якубжанов Р. Роль Сельского Хозяйства В Экономике Нашей Страны //Универсальная индексная библиотека Центрально-Азиатского журнала образования и инноваций. – 2023. – Т. 2. – №. 5 Part 3. – С. 59-67.

UDK: 338.242

**RISKLARNI INTEGRAL BAHOLASH KICHIK BIZNESDA MOSLASHUVCHAN
BOSHQARUV TIZIMI ASBOBI SIFATIDA**

**РИСКЛАРНИ ИНТЕГРАЛ БАХОЛАШ КИЧИК БИЗНЕСДА МОСЛАШУВЧАН
БОШКАРУВ ТИЗИМИ АСБОБИ СИФАТИДА**

**RISKLARNI INTEGRAL BAHOLASH KICHIK BIZNESDA MOSLASHUVCHAN
BOSHQARUV TIZIMI ASBOBI SIFATIDA**

Nasritdinov Bekzod Xusnutdinovich

Namangan davlat universiteti tayanch doktoranti

ORCID: 0009-0008-8095-8345

Annotatsiya

Maqolada orqali korxonaning moslashuvchan rivojlanishini ta'minlash maqsadida risklarni baholashning nazariy-metodologik xususiyatlarini ko'rib chiqishga urinish qilingan. Risk darajasini baholashning yangi integral yondashuvi taklif etilgan bo'lib, ushbu usul miqdoriy tahlil usullarini, normativ usul, ekspert baholash usuli va statistik usulni kompleks qo'llashga asoslanadi. Usul korxona faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish orqali korxonadagi risklik vaziyatni aniqlash va statistik usul yordamida korxonada yuzaga kelgan risklik vaziyatni tezkor baholash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: miqdoriy tahlil, normativ, ekspert baholash, statistik usul, integral ko'rsatkich, baholash; moslashuvchan rivojlanish; risklar.

В статье рассматриваются теоретические и методологические особенности оценки рисков в целях обеспечения гибкого развития предприятия. Предлагается новый комплексный подход к оценке уровня риска, основанный на интегрированном использовании методов количественного анализа, нормативных методов, методов экспертной оценки и статистических методов. Метод позволяет выявлять рисковую ситуацию на предприятии путем анализа динамики основных показателей деятельности предприятия и оперативно оценивать возникшую рисковую ситуацию с помощью статистических методов.

Ключевые слова: количественный анализ, нормативный, экспертная оценка, статистический метод, интегральный показатель, оценка; гибкое развитие; риски.

The article attempts to examine the theoretical and methodological features of risk assessment in order to ensure the flexible development of an enterprise. A new integral approach to assessing the level of risk is proposed, which is based on the complex application of quantitative analysis methods, the normative method, the expert assessment method, and the statistical method. The method allows identifying a risk situation at an enterprise through the analysis of the dynamics of key performance